

"Der kom en Potte paa Karens Dør"

En væsentlig sidegevinst for slægtsforskeren er at støde på glimt af tidligere tiders skikke og dagligdag, som man må sætte sig ind i og evt. finde forklaring på. - Som nu nedenstående inserat fra Vejle Amts Avis nytårsdag 1842; (set på læsesalen på Vejle Bibliotek).

Den gode Ven, som igaar Aftes slog Nytaar ind i min Forstue med en stor Jydepotte fuld af Bøgeaske, kan jeg ikke andet end takke paa det allervenskabeligste. Da Hvalberet var forbi og Støvet havde sat sig, fik jeg feiet omtrent en halv Skæppe Afse sammen. Naar han nu vil indfinde sig, naar min Kone faaer sat Luud, saa skal jeg med Fornøielse Badse ham.

Beile, den 1ste Januar 1842.

Allerærbødigst

Lars Tømmermand

Hvad er meningen: "min Kone faaer sat Luud"? - af bøgeaske? - til at vaske med? Ja! Opslag i leksika og Axel Steensberg (red): "Dagligliv i Danmark i det nittende og tyvende århundrede", 1963 samt Frilandsmuseets hjemmeside, giver baggrund for følgende forklaring:

Bøgeaske indeholder nogle alkaliske (basiske) stoffer, som kan udtrækkes med vand, så man får lavet en "lud". Man "satte lud" ved i et kar at hælde vand på fin, sigtet bøgeaske. Den stærkt alkaliske, basiske lud spaltes fedt under dannelse af sæbe og glycerol. Askeluden var derfor hård mod hænderne, der blev ømme og hudløse.

Når asken var sunket til bunds og luden, som også blev kaldt "byg", klaret, blev den kogt i gruekedlen og hældt på tøjet i vaskekarret, som skulle stå på en karstol, så luden, efterhånden som den trak ned gennem tøjet, kunne løbe ud af et spunshul og ned en spand. Derefter kom luden op i gruekedlen for at koges og blev hældt på tøjet igen. Det fortsatte man med, time efter time, op til 20 gange og det kunne tage hele natten. Det kaldte man "at byg" tøjet. De mest snavsede steder på tøjet var forinden smurt ind i grøn sæbe og skrubbet på et vaskebræt. Efter "bygningen" skulle tøjet skylles omhyggeligt i flere gange koldt vand. For at få vand, lud og evt. askepartikler ud, blev tøjet gennembanket med en "banketærskel".

En nemmere, men mindre effektiv metode at "byge" på var, at spænde et klæde ud over karret med vasketøj. På klædet lagdes et passende lag bøgeaske som

man hældte kogende vand over. Luden tappedes af, kogtes op, - og så fremdeles.

Jydepotten, Lars Tømmermand fik ind i sin forstue, var en af de sorte potter, som blev fremstillet af kvinder, "jydepottepiger", i de midtjyske landsogne og solgt til brug i husholdninger over hele landet. De blev lavet uden brug af drejeskive. En klump ler, der hvilede på et brædt i

skødet, blev banket ud og trukket op til pottefacon. Potterne blev brændt i en mile. Den iltfattige brænding gjorde potterne sorte.